

DAILIOSIOS LITERATŪROS
VERTIMO MENAS
TARYBŲ SAJUNGOJ IR LTSR-OJ

Proza

Vertimas yra menas. Norint gerai išversti dailiosios literatūros kūrinių, nepakanka gerai mokėti kalbą, iš kurios verti, ir kalbą, į kurią verčiama. Jau ne kartą dideli rašytojai, kurie drauge buvo ir vertėjai, pabrėždavo, kad vertimo darbas dažnai esti sunkesnis už pačią kūrybą. Kultūringose šalyse geri dailiosios literatūros vertėjai yra labai vertinami ir dažnai laikomi lygiais rašytojams. Taip yra šiuo metu ir Tarybų Sąjungoje, kurioje vertimo menas įgauna ypatingą reikšmę dėl to, kad toji Sąjunga, kaip jau pats jos vardas rodo, yra įvairių respublikų, įvairių tautų junginys. Vienai tautai norint geriau pažinti kitas tautas, kitus Sąjungos narius, reikia susipažinti su tų tautų kūryba, visų pirma – su dailiaja literatūra. O gera pažintis su kuria nors tauta tėra galima tuomet, kai susipažįstama su jos menu, kai turima meniškai išverstų jos literatūros kūrinių. Tarpusavio pažintis stiprina atskirų tautų ryšį, tuo pačiu stiprindama ir visą Sąjungą, ir pačią valstybę.

Iš čia aiškėja, kokios sunkios, bet drauge ir garbingos pareigos Tarybų Sąjungoje tenka dailiosios literatūros vertėjams.

Kadangi vertimo, kaip ir bet kurio kito sudėtingo

ir sunkaus darbo, praktika nėra įmanoma be geros teorijos, Tarybų Sąjungoje jau seniai susirūpinta meniško vertimo teorijos kūrimu. Ši teorija kilo iš praktikos, iš įvairių vertimų analizės, kuri parodė vertimų ydas arba teigiamas puses. Vienas iš pagrindinių vertimo teorijos veikalų, išėjusių Tarybų Sąjungoje, yra žinomo rusų kritiko ir vertėjo Kornejaus Čiukovskio knyga *Iskusstvo perevoda* (Vertimo menas), kurią 1936 metais išleido leidykla „Academia“. Norėdamas parodyti, kaip rimtai Čiukovskis žiūri į dailiosios literatūros vertimą, kokią smulkmenišką (geriausia to žodžio prasme) ir subtilią vertimo teoriją jis yra sukūręs, išdėstysiu čia pagrindines jo knygos tezes.

Čiukovskis pabrėžia, kad vertime svarbu išlaikyti ne vien žodinis ir prasminis tikslumas (nors tai irgi turi nemažą reikšmę), bet ir „verčiama autoriaus temperamentas, jo veidas, jo balsas, jo literatūrinė maniera, jo stilius“. Vertimas negali būti geras, jei verčiamojo autoriaus ir vertėjo literatūriniai talentai ir temperamentai labai skiriasi arba jei vertėjas ir autorius priklauso diametraliai priešingoms visuomeninėms grupėms. Kaip pavyzdį Čiukovskis duoda Balmonto atliktus amerikiečių poeto Walto Whitmano kūrinių vertimus. Whitmanas – stiprus, dažnai net grubus talentas, rašas kampuotus, šiurkščius, netašytus eilėraščius. Balmontas – rožių ir meilių, „liepsningų aistrų“, bučkių ir saldybių mėgėjas – realistą Whitmaną pavertė gležnu dekadentu – simbolistu, įvedė į savo vertimus pigią retoriką, lengvabūdišką ir drauge pretenzionalią „žodžių muziką“.

Nagrinėjant tokio tipo vertimus, – sako Čiukovskis, – svarbu ne atskiros, atsitiktinės klaidos, bet visa sistema nukrypimų nuo originalo, kuri visiškai iškreipia verčiamo autoriaus kūrybinę asmenybę.

„Prieš pradėdamas versti kurį autorių, – rašo Čiukovskis, – vertėjas turi sau tiksliai nustatyti to autoriaus stilių, jo vaizdų sistemą ir ritmiką. Simetriškas sakinio sudarymas ir fonetinis, garsinis teksto perteikimas turi būti vienas svarbiausių vertėjo rūpesčių.“

Jei verčiamasis rašytojas pats nukrypsta nuo įprastinių savo kalbos sintaksės formų arba jei jis vartoja paralelizmus, pakartojimus, jei jis kelis sakinius pagret pradeda tuo pat žodžiu arba juose vartoja vienodas sintaksines konstrukcijas, – visa tatau, kiek tik galima, reikia perteikti ir vertime.

Jei verčiamasis autorius mėgsta ilgus, sankabinius sakinius, tai tokius pat sakinius reikia palikti ir vertime. Taip daro, pavyzdžiui, žinomas rusų vertėjas Frankovskis, versdamas prancūzų rašytojo Prousto romaną *Prarasto laiko beieškant*, kuriame pasitaiko sakinių po kelis šimtus žodžių (kad ir pačioj pirmojo tomo pradžioj yra vienas sakiny, turįs daugiau kaip 400 žodžių). Aš esu beveik įsitikinęs, kad lietuvis vertėjas tokį Prousto sakinį suskaldytų mažiausia į dešimt dalių ir, pritrūkęs taškų, sumobilizuotų dar keliolika taškų su kableliu. Tai būtų didžiausias nusikaltimas Proustui, nes tie be galo ilgi sakiniai yra jo stiliaus, jo mąstysenos neatskiriama ypatybė; vien tik tokiais kilometriniiais sakiniiais galima perteikti nenutrūkstamą Prousto sąmonės srovę, jo ilgiausią

asociacijų grandinę, lydinčią kone kiekvieną, kad ir paprasčiausią, autoriaus suvokiamą reiškinių.

Jei verčiamasis autorius žodingas, jei jis tai pačiai sąvokai reikšti vartoja daug sinonimų, tai jų negalima versti vienu žodžiu, nes tai biednina, susina stilių. Jei, pavyzdžiui, rusų autorius rašo: *lošad', kliča, skakun, kon', žerebec, kobyla* – tai vertime negalime pasitenkinti vienu *arkliu*, o turime vartoti tokius žodžius kaip *kuinas, žirgas, kumelė, kumelpalaikė, eržilas...*

Be to, reikia atminti, kad *kiekvienas žodis turi savo stilių*; kas kita bus, jei pasakysime „įėjo“, kas kita – „įriogolino“, arba „išlinko“, arba „išibrovė“, arba „įbildėjo“. Vertėjas turi būti ypatingai jautrus sinonimų prasmės atspalviams, žodžių stiliui. Todėl, pavyzdžiui, jei Tolstojus *Chadži Murate* rašo: „jis vėl atsigulė“, o Blinda lietuviškai išverčia „vėl bimbsojo“, tai čia jau stambi klaida, nes paprastas, „ramus“ originalo žodis vertime įgauna peikiamą, pajuokiamą prasmę. Jeigu vertėjas klaidingai verčia atskirus originalo žodžius, tai tokį vertimą galima ištaisyti; jei jis tačiau neišgirdo verčiamojo autoriaus balso, t.y. nepajuto jo stiliaus, neperteikė jo žodyno, jo sintaksės, jo ritmikos, išnaikino jo metaforas, tai toks vertimas nebepataisomas, – sako Čiukovskis.

Ta proga der keli žodžiai apie metaforas. Žemos literatūrinės kultūros vertėjas, vertėjas nepoetas arba vertėjas „konservatorius“, neįstengiąs suprasti išradingo arba linkusio į ekscentriškumą rašytojo, dažniausiai kovoja su metaforomis, kur tik galėdamas naikina jas. Toks vertėjas tarybų rašytojo Babelio sakiny: „Vakarykščio kraujo ir užmuštų arklių

kvapas laša į vakaro vėsumą“ būtinai iš „laša“ padarys „sklinda“ arba „plinta“, o „vakaro vėsumai“ irgi greičiausiai nedovanos. Sakinį jis išvers maždaug šitaip: „Vakarykščio kraujo ir arklių lavonų kvapas plinta vėsiam vakare“, ir taip visai pražudys originalo poeziją.

Šeštajame savo knygos skyriuje Čiukovskis, lygindamas įvairiais laikais padarytus *Slovo o polku Igoreve* vertimus, nurodo, kad seniau vertime būtinai atspindėdavo (ir tai labai ryškiai) vertėjo asmenybė, jo literatūrinis skonis ir jo stilius. Mūsų laikais, – sako Čiukovskis, – vertėjas „turi išmokti imituoti svetimus gestus, intonacijas, pozas, manieras, užmiršęs apie savo paties Aš... To reikalauja mūsų epocha, labiausiai vertinanti mokslinę tiesą, doku-mentalumą, tikslumą, tikrumą.“

Reikia pabrėžti, kad šiandien tarybų vertėjai ir laikosi visų svarbiausių principų, išdėstytų Čiukovskio knygoje. Tokie vertėjai kaip pats Čiukovskis, kaip Lozinskis, Tichonovas, Frankovskis, Fiodorovas, Smirnovas, Anna Radlova ir daugybė kitų duoda neprilygstamus dailiosios literatūros vertimo pavyzdžius, su maksimaliu tikslumu perteikdami vertime originalo prasmę, originalo vulgarų arba rafinuotą, aiškų arba painų, sausą ir lakonišką arba daugiažodį, nesantūrų stilių.

Žinoma, ne visi tarybų vertėjai talentu ir darbo kokybe gali lygintis su čia paminėtais vardais. Maskvoj ir Leningrade irgi pasitaiko vertėjų, kurių darbai turi didesnių ar mažesnių trūkumų, tačiau tokie darbai ne iš karto išvysta pasaulį.

Turintiems trūkumų vertimams taisyti tarybų leidyklos turi įsivedusios redaktorių institutą. Redaktoriai turintį trūkumų vertimą stropiai lygina su originalu, ištaiso netiksliai ar klaidingai išverstas vietas, nukrypimus nuo originalo stiliaus, įdeda vertėjo praleistas vietas arba pašalina jo pridėtasias, ir tik po tokio „valymo“ ir dorojimo vertimas išvysta pasaulį. Redaktoriaus pavardė tituliname knygos lape figūruoja greta vertėjo pavardės, ir jis už eventualiai likusias klaidas ar kitus vertimo trūkumus yra atsakingas lygiomis su vertėju.

Taigi šitaip yra iškelta meniško vertimo problema Tarybų Sąjungoj, ir toks šio reikalo sutvarkymas visais atžvilgiais galėtų eiti pavyzdžiu Lietuvos TSR-ai, kuri dabar sudaro Sąjungos dalį.

Tačiau kaipgi yra su vertimais pas mus? Gal pas mus viskas tvarkoj, gal mes jokių pavyzdžių ir pamokymų nereikalingi? Daugumas mūsų verstinės literatūros recenzentų neanalizuoja vertimų, nelygina jų su originalu (o šis metodas yra vienintelis, galintis akivaizdžiai parodyti visus vertimo trūkumus ar teigiamybes). Mūsų recenzentai dažniausiai pasitenkina bendrais posakiais: geras (arba – labai geras), blogas (arba – visai blogas, arba, dėl įvairumo, – niekam netikęs) vertimas. Ne mažiau paplitusi ir kita recenzentų padermė: šie geru vertimu laiko tokį, kuriame daug sudurtinių dalyvių, kuriame apstu įstan- gos kartotinių ir palengvos kartotinių veiksmažodžių, kuris nestokoja tokių žodžių kaip *manding*, *atpenč*, kaip *avidvakis*, *miegeivis*, *guogė*, *mėklinti*, *zauksoti* arba tokių ištiktukų kaip *burbt*, *čiužt*, *glimžt*, *barkšt*.

Žinoma, nieko negalima turėti nei prieš tas gramatinės formos, nei prieš tuos žodžius, – bloga tik, kad tie žodžiai vokiečių miestelėnų, rusų pirklių arba prancūzų grafa priverčia prabilti Salantų ubago lūpomis, kas ne vienam mūsų recenzentui suteikia pirmą estetišką smagumą.

Taigi ar iš tikrųjų mes turime tiek gerų vertėjų, kiek jų suranda neatsakingi recenzijų rašytojai? Nė kiek neperdėsime pasakę, kad geresnius mūsų vertėjus galima suskaičiuoti rankos (vienos rankos) pirštais. Daugumas mūsų vertėjų blogai moka lietuvių kalbą, dar blogiau tą, iš kurios verčia; nekreipia jokio dėmesio į stilių, į prozos sakinio ritmą, į garsinį momentą; pasižymi ypatinga neapykanta metaforoms, drąsesniems, poetiškesniems originalo posakiams ir naikina juos kaip tik įmanydami.

Nenorėdamas tuščiažodžiauti, savo teigimus paillustruosiu pavyzdžiais. Pradėsime nuo V. Jocičio, kuris išvertė Tolstojaus *Karą ir taiką* ir Lermontovo *Mūsų laikų didvyrių*. Palyginus vertimus su originalais tuojau matyti, kad vertėjas nepajuto reikiamo atsakingumo. Tolstojus kalba apie *riestą* nosį (*vzdior-givajuščijsia nos*), o Jocaitis priverčia tą nosį... virpėti, rašydamas „*virpanti nosis*“. Motina sako dukteriai: „Eik šalin su savo šlykštyne“ (*podī s svoim urodom*), o vertime skaitome: „Na, eik, eik tu su savo *benose*.“ Kodėl vertėjas specialiai nemėgsta nosių, kodėl jis jas verčia virpėti (kas jau visai nesuderinama su nosių prigimtimi) – lieka neaišku. – Tolstojaus žmogus *beeidamas* (*na chodu*) velkasi toliau, o vertime skaitome: „*vidury aslos* apsirengdamas“. Tolstojus

kiekvieną žodį, prieš parašydamas, svarstė, jo veikėjų poelgiai aiškūs ir motyvuoti. Kokia nauda gali būti žmogui iš to, kad jis velkasi būtent *vidury* aslos? Originale nėra, žinoma, nei „*vidurio*“, nei „*aslos*“, – visa tai tėra tik vertėjo fantazija. Originale sakoma, kad prie namų priebučio privažiavo karieta (*k kryl'cu podjehala kareta*), o Jocaitis kunigaikščio Bolkonskio namus paverčia kažkokio įtartino verslo namais. Jis rašo: „*prie viešojo namo priebučio sustojo karieta*“.

Tokių pat netikslumų kaip *Kare ir taikoj* pilna ir kitame Jocičio vertime – Lermontovo *Mūsų laikų didvyryje*. Originale apie Pečioriną sakoma: „*padvelks vėjas, tikina peršalęs*“ (*pachniot veter, uveriajet, čto prostudilsia*), o vertėjas, negalėdamas atskirti „*pachniot*“ (padvelks) nuo „*pachnet*“ (kvepia), rašo: „*kvepia vėjas, tikina, jog sušalęs*“. Ir suprask tu, skaitytoja, kad nori, kodėl būtent nuo kvepiančio vėjo žmogus sušala. Tokia paprasta metafora kaip „*gyvos žmogaus širdies stygos*“ Jocičio išverčiama „*gyvosios žmogaus širdies pusėmis*“.

Tolstojaus aiški, permatoma, taisyklingos konstrukcijos frazė Jocičio vertime neretai virsta sunkia, painia, kurią ne visuomet iš karto galima suprasti ir kurioj dažnai tenka užkliūti.

Atrodo, kad Jocaitis nenori prisiimti jokios atsakomybės verčiamojo kūrinio atžvilgiu. Pavojingų konkurentu Jocičiui reikėtų laikyti Stasį Blindą, Tolstojaus *Chadžī Murato* vertėją. Iš jo vertimo sužinome, jog seniau rusai kojas dangstydavosi laukinių žvėrių... nāsraais (mat vertėjas nežino, kad rusų žodis *polost'* turi ne vieną prasmę); Blinda kažkodėl

aviną tituluoja ponu, o kryžių paverčia... viršugalviu. Senis Avdejevas sako sūnui: „Sprandas... kaip gero avino“ (*Zagrivok... kak u barana dobrovo*), o vertėjas rašo: „Sprandas... kaip gero pono“; originale Černyševas pasitaisė *kryžių (krest)*, o vertime jis „pasitaisė... viršugalvį“.

Kokiu stilium išverstas *Chadži Muratas*, galima spręsti iš to, kad apie senį Voroncovą vertime skaitome tokią nesąmonę: „jis pilnai tvarkė veikimą lankstaus ir malonaus proto“ (originale pasakyta: *obladal vsej lookost'ju tonkovo i prijatnovo uma*).

Sudarkytas yra ir Turgenevo veikalas *Nakanune* (*Prieš įvykius*), kurį išvertė Juozas Sužiedėlis. Turgenovas sako: „balsas buvo tylus ir nelygus“ (*nerovnyj*), o vertime skaitome: „ramus ir lygus“. Originale sakoma: „Koks gali būti noras kalbėti (*tolkovat'*) apie filosofiją?“, o vertėjas rašo: „...*malti liežuvis* apie filosofiją“. Originale: „Ko jam į užsienį važinėti?“, vertime: „*Kurių kelmų... trankytis?*“ „*Piltuvėlių*“ (*voronka*) Sužiedėlis paverčia... paukščiu, matyti, sumaišęs tą žodį su „vorona“ – varna.

Čia keliais pavyzdžiais parodėme, kaip vertėjai sudarkė kelis klasikinius rusų literatūros veikalus. Tokie ir panašūs vertimai sudaro 9/10 visų mūsų verstinės literatūros leidinių. Pakenčiami (nekalbant jau apie gerus) vertėjų darbai yra retos išimtyt.

Atrodo, kad dabar, turint prieš akis tarybų leidyklų ir vertėjų pavyzdį, mums tektų griebtis visų galimų priemonių verstinės literatūros lygiui pakelti. Visų pirma reiktų susirūpinti planingu vertimų leidimu, tinkama verstinų veikalų atranka, kad nebebūtų

leidžiami Edgarai Wallace'ai ir Helenos Mnišek, kurie gadina ir be to jau ne per daug gerą mūsų skaitytojų skonį; vertimams turėtų būti parenkami tik geriausi vertėjai, o neišmanėliai ir gadintojai prie to darbo neturėtų būti prileidžiami. Kiek blogiau (tik, žinoma, ne visai blogai) atliktiems vertimams sutvarkyti turėtų būti skiriami redaktoriai; vertimai (išskyrus gal tik veikalus, parašytus tokiomis kalbomis, kurių pas mus niekas nemoka) turėtų būti daromi iš originalų; vertimus reiktų leisti aprūpintus tinkamais įvadais, kurie supažindintų skaitytoją su verčiamuoju autorium ir išverstu veikalu; vertimus turėtų lydėti komentarai, kuriuose būtų aiškinamos mažiau suprantamos vietos, retesni tikriniai vardai ar plačiajai visuomenei nežinomos sąvokos.

Čia kalbėjau tik apie prozinius mūsų vertimus. Poezijos vertimas kelia vertėjui visą eilę specifinių reikalavimų, tad apie jį tenka kalbėti atskirai.

Poezija

Pirmame *Raštų* numery trumpai išdėčiau svarbiausius dailiosios prozos vertimo principus. Minėjau, kad, verčiant dailiosios prozos veikalą, vertime reikia tiksliai perteikti originalo mintį, verčiamojo autoriaus stilių, jo literatūrinės priemonės, jo sintaksę, jo sakinio ritmą ir kadenciją, jo žodyną ir t.t. Tie patys principai taikytini ir poezijos vertimui. Tačiau poezijos vertėjui keliami dar ir nauji reikalavimai, iš kurių svarbiausi – originalo *metro* (kitai sakant,

ritmo) ir rimų perteikimas vertime. Be abejo, verčiant rimus reikia vartoti tik tuo atveju, kai juos turime originale. Klasikinė senovė, pavyzdžiui, rimų visai nepažinojo, tad, verčiant Homero epines poemas ar Horacijaus odes, apie rimavimą negali būti nė kalbos.

Prozos ritmą reikia griežtai skirti nuo poezijos ritmo. Prozos ritmą, anot Andrejaus Fiodorovo, sudaro „sutvarkytas prasminių ir sintaksinių kalbos elementų išdėstymas, jų sekimas tam tikra tvarka – žodžių kartojimas, paralelizmai, kontrastai, simetrija, frazių ir sakinių ryšio pobūdis... Be to, prozos ritmui svarbu emocinės jėgos, patetiško nuspalvinimo išdėstymas.“

Visai kas kita – poezijos ritmas. Eilėraštyje ritmą sudaro taisyklingas garsinių vienetų kaitaliojimas, – lietuvių (taip pat rusų, vokiečių...) vartojamoj toninėj eilėdaroj – taisyklingas kirčiuotų ir nekirčiuotų skiemenų kaitaliojimas.

Ritmas, jo pobūdis turi ypatingą reikšmę suteikiant poezijos kūriniai vienokį ar kitokį emocinį atspalvį, reiškiant džiaugsmą ar liūdesį, nerūpestingumą ar susikaupimą, patetinę jėgą ar nervingą trūkčiojimą.

Savo mintį pailustruosiu pavyzdžiais. Paimkime dvi eilutes iš Maironio eilėraščio, kuriame jis kreipiasi į Baltijos jūrą:

Išsisupus plačiai vakarų vilnimis,
Man krūtinę užliek savo šalta banga...

Eilėraštis skamba rimtai, iškilmingai, patetiškai.

Jame jaučiama didžiosios stichijos jėga, galingi ritmiški jūros bangų smūgiai.

Tam išpūdžiui sukelti, nekaltant jau apie prasmينę ir vaizdinę kūrinio pusę, didelę reikšmę turi eilėraščio metras, – šiuo atveju – anapestas, t.y. triškiemenė pėda su kirčiu paskutiniame skiemeny, – metras, sukeliąs rimtą ir iškilmingą nuotaiką. Verčiant šitą Maironio eilėraščių į kurią svetimą kalbą, vertime būtinai reiktų išlaikyti anapestinį metrą ir Maironio pavartotus vyriškus rimus, t.y. rimus, kuriuose kirčiuojamas paskutinis skienu: *vilnimis – širdis, bangà – Baltijà*. Rimų pobūdį svarbu išlaikyti dėl to, kad jie šiuo atveju sustiprina bendrą didelės jėgos išpūdį.

Norėdamas parodyti, kaip nuskambės tas pats dalykas, parašytas kitoku ritmu, duosiu čia tas pačias Maironio eilutes, bet jau mano perrašytas penkių pėdų jambu:

Plačiai vilnim vakarėm išsisupus,
Krūtinę šalta man banga užlieki.

Žodžiai liko beveik tie patys, bet eilėraštis skamba žymiai ramiau, silpniau, – ir tai vien dėl to, kad pakeitėm eilių ritmą.

Įdomu pažymėti, kad šių dienų žymus tarybinis poetas Borisas Pasternakas, savo poemoj *1905 metai* rašydamas apie jūrą, pasirinko tą patį metrą kaip ir Maironis, būtent – anapestą:

Dopotopnyj prostor
Svirepejet ot peny i sipnet.

Rastoropnyj priboj
Satanejet
Ot prorvy rabot.
Vsio raschoditsia vroz'
I po-svojemu vojjet i gibnet
I, svineja ot tiny,
Po svajam po-svojemu bjot.

Jūros bangų plakimui, ūžesiu ir urzгимui perteikti Pasternakas virtuoziškai vartoja garsų *t, p, r, s* ir *v* pakartojimus. Verčiant šią strofą, vertime būtinai reiktų pakartoti tuos pat garsus, nes be jų vertimas pasidarytų žymiai blyškesnis už originalą.

Fonetinė pusė, ypač verčiant poetus, kreipiančius į ją daug dėmesio (pavyzdžiui, Pasternaką ar Verlaine'ą), turi be galo didelę reikšmę; iš to aišku, kad poezijos vertėjas privalo turėti ypatingai jautrią klausą.

Vertime būtinai turi būti išlaikoma originalo strofos konstrukcija, kadangi strofa, kaip ir ritmas, turi savo kalbą – nerūpestingą arba rimtą, painią arba paprastą. Oktavos (aštuonių eilučių strofos, turinčios savotišką rimų išdėstymą) negalima versti paprasta keturių eilučių strofa, o soneto negalima versti tercinomis.

Verčiant eilėmis, taip pat svarbu išlaikyti originalo eilutės ilgį, t.y. pėdų skaičių. Trumpom eilutėm dažniausiai reiškama lengva, žaisminga nuotaika, pavyzdžiui:

Balto vėjo žinios ėjo –
tu ateisi pas mane.

Atėjai tyli, kaip fėja,
savo pasakų sapne.

Rimtas, iškilmingas stilius dažniausiai prabyla ilgom eilutėm (pavyzdžiui, mūsų cituotoji Pasternako poema parašyta eilutėm, turinčiom po 15 ir po 16 skiemenų):

Dopotopnyj prostor svirepejet ot peny i sipnet...
(Priešvaninė platybė užkimsta nuo putų ir siunta...)

Jei kalbėsime apie vertėjo individualybę, tai turėsime pažymėti, kad geriau visai neversti tokių autorių, kurių visa dvasinė struktūra, pasaulėžiūra ir temperamentas yra griežtai priešingi paties vertėjo simpatijoms ir palinkimams. Realistinių polinkių vertėjas vargu ar išvers gerai Mallarmé, o kokiam nors simbolistui ar impresionistui greičiausiai nelabai pasiseks išversti poeto realisto kūrinį revoliucine tema.

Tarybų Sąjungoje vertėjai (turiu galvoj verčiančius į rusų kalbą) dažniausiai laikosi čia suminėtų pagrindinių poezijos vertimo principų. Mums net sunku įsivaizduoti, kad vertėjas kritikos galėtų būti peikiamas už tai, kad jis du eilėraščio žodžius, iš kurių vienas stovi vienos eilutės pabaigoj, o kitas – sekančios eilutės pradžioj, sudėjo į vieną eilutę ir taip pradžudė vadinamojo *enjambement* (perkėlimo) efektą.

Tarybų Sąjungoj iš poezijos vertėjo reikalaujama ypatingai jautrios klausos, reikalaujama ne tik prasminės ir vaizdinės, bet ir garsinės poetinių kūrinių pusės perteikimo, originalo pauzių pakartojimo

vertime, nė nekalbant jau apie tokius dalykus kaip, pavyzdžiui, cezūros išlaikymą šešių pėdų jambe, – tuo tarpu mūsų vertėjai apie cezūrą dažniausiai neturi jokio supratimo ir labai dažnai neskiria jos nuo *cezūros*.

Tarybų Sąjungoje yra pasirodžiusi visa eilė pasaulinės literatūros ir Sąjungos tautų poezijos kūrinių vertimų į rusų kalbą. Tarp vertėjų matome daug žymių rašytojų, garsių poetų vardų. Kaip sąžiningi ir talentingi vertėjai pasižymėjo Pasternakas, Tichonovas, Lozinskis, Čiukovskis, Gorodeckis, Borisas Brikas, Livšicas ir daug kitų. Specialiai tam reikalui leidžiamose knygose, taip pat laikraščiuose ir žurnaluose nuolat rašoma ir diskutuojama poezijos vertimo technikos – teorijos ir praktikos – klausimais. Poezijos kūriniai – ir tai ne tik vokiečių ar italų, bet ir persų, ir kinų – visuomet verčiami iš originalo. Geresnio vertimo pasirodymas laikomas dideliu literatūriniu įvykiu. Žymių vertėjų atliktiems poezijos veikalų vertimams nagrinėti skiriami išties straipsniai (taip buvo, pavyzdžiui, išėjus iš spaudos Lozinskio išverstai *Dieviškosios komedijos* pirmajai daliai – „Pragarui“).

Tarybų Sąjungoje poezijos vertimo darbas vykdomas planingai. Verčiami visų kraštų ir visų laikų žymesnieji poezijos kūriniai. Maskvoj ar Leningrade negalima būtų nė pagalvoti apie skleidimą pas mus kai kieno uoliai propaguojamos (tiesa, kol kas tik žodžiu) „idėjos“, kad senieji graikų ar romėnų poetai esą „pasenę“ ar „netinką mūsų laikams“. Greta Byrono ir Shelley, Goethės ir Heinės, Hugo ir

Voltaire'o, Dantės ir Torquato Tasso, greta Whitmano, Kiplingo ir Verhaereno, greta naujausios prancūzų, anglų ir amerikiečių poezijos antologijų leidžiami rusiškai Homero, Horacijaus, Ovidijaus, Kattulo ir Lukrecijaus vertimai. Į rusų kalbą verčiami visi žymesnieji sąjunginių respublikų poetai, leidžiami liaudies dainų ir didžiųjų tautinių epų vertimai.

Taip Tarybų Sąjungoje yra sutvarkytas poezijos vertimo į rusų kalbą klausimas. O kaip tas reikalas buvo iki šiol tvarkomas Lietuvoje? Reikia pasakyti, kad jis iš viso nebuvo tvarkomas. Beveik visi mūsų poezijos vertėjai, pasižymėdami tais pat trūkumais kaip ir jų broliai – prozos vertėjai, turi dar visą eilę specifinių profesinių ydų, kurios kyla iš nenusimanymo apie pagrindinius poezijos vertimo principus.

Liūdnu paradoksu tenka laikyti tą faktą, kad daugelis mūsų literatūros žinovų (ar besidedančių tokiomis) Gustaičio padarytus Mickevičiaus *Krymo sonetų* vertimus laiko pavyzdiniais ir net perša juos mokyklinei jaunuomenei kaip vertimo šedevrus. Norėdamas pademonstruoti Gustaičio, kaip Mickevičiaus vertėjo, darbo pavyzdžius, pacituosiu čia soneto „Baidarai“ paskutinių šešių eilučių vertimą:

Žemė mieg, man nėra miego. Šoku į Euksiną;
išsipūtus atkriokia pas krantą juodbangė,
lenkiu, žastus ištiesęs, prieš ją savo kaktą,

vilnis ant galvos trūksta, žioklė aprakina;
ten mintis, kaip apsvaigus valtis, nusidangė,
laukiu į užmiršimo grimsiant kataraktą.

Turiu prisipažinti, kad, skaitant eilutę: „išsipūtus atkriokia pas krantą juodbangė“, man kyla vaizdas juodos kiaulės pašiauštais šeriais, kuri, baisingai kriuksėdama, dumia į krantą. Originale, žinoma, jokio kriokimo ir jokios „juodbangės“ (keistas ir beprasmiškas naujadaras!) nėra. Mickevičius sako: „czarny, wydęty bałwan z hukiem na brzeg dąży“, t.y. „juoda, išpūsta banga ūždama bėga į krantą“. Mickevičius tiesia *rankas*, o Gustaitis – kažin kokius „žastus“. Mickevičius sako: „mane apsupa chaosas“, o Gustaitis kalba apie kažkokį „žioklės aprakinimą“! Jei dar pridėsime, kad vertėjas į lietuviškąją tekstą įvedė *Euksiną* ir *kataraktą*, apie kuriuos originale nė neužsimenama, tai turėsime pilnutinį mūsų garsiojo vertėjo darbo metodų vaizdą.

Kituose Gustaičio atliktuose Mickevičiaus sonetų vertimuose irgi netrūksta „vėsulų grumzdingų“ ir panašių keistenybių.

Ne mažiau už Mickevičių nukentėjo išverstas į lietuvių kalbą Dante, kurio *Dieviškąją komediją* išvertė dr. Narjuskas. Pavyzdžiui pacituosiu dvi vertimo tercinas:

Čia Cerberis, žiaurybė ypatinga,
Žvėris trisnukis, išsižiojęs loja
Į pasmerktus, kurių purve nestinga.

Barzda jo moliūga, žiauriai žvilgčioja,
Tur platų pilvą; rankom aptaisytooms
Smerktuosius lupa, drasko, sukapoja.

Jei dar pažymėsime, kad ši citata nieku ne blogesnė

už bet kurią kitą *Dieviškosios komedijos* vietą, kad vertime pilna „atminties skėtimų“, „gyslų drebėjimų“, „vaizduotės arkliukų“ ir „negauruotų kiaušų“, tai suprasime, kokiu tragišku juokdariu per vertėjo malonę turėjo pavirsti Dante, prabilęs lietuvių kalba.

Smarkiai yra nukentėjęs ir Puškino *Eugenijus Oneginas*, kurio fragmentų vertimai kažkada buvo pasirodę viename žurnaliuke. Puškino monsieur l'Abbé vertėjo buvo apmautas sandalais vien dėl to, kad vertėjas nerado rimo žodžiui „moralais“.

Tas pats vertėjas pasirodė visai nenusimanąs apie vertimo formalinę pusę, nes, versdamas Puškiną, pavartojo tokius netikslius rimus, kurių *Onegino* autorius iš viso nelaikytų rimais (pavyzdžiui, *dédé – užsisėdo, neramus – namų*).

Kazys Binkis Puškino mažųjų dramų vertimuose (spausdinti *Šviesos keliuose*) ten, kur originale randame taisyklingą penkių pėdų jambą, kažkodėl vartoja keturių ir šešių pėdų jambą, o vietomis duoda ir tokių eilučių, kuriose iš viso jokio ritmo nebelieka, taip visai sugriaudamas klasikinės Puškino eiles.

Ralys kadaise davė savo metui visai neblogą *Odisėjos* vertimą, kuriame tačiau buvo klaidingai išverstų vietų; be to, į vertimą buvo įsibrovę daug eilučių, turinčių po penkias ir po septynias pėdas, kas jokiū būdu neleistina hegzametru parašyto veikalo vertime. Prieš kelerius metus išėjo antras *Odisėjos* leidimas, profesoriaus V. Šilkarskio redaguotas. Ir ką gi? Antrame leidime visos pirmo leidimo prasminės klaidos liko nepataisytos, visos penkiapėdės ir septyniapėdės eilutės liko nepaliestos.

Kyla klausimas, kaip profesorius Šilkarskis „redagavo“ vertimą, jei jis nė kiek nepagerėjo?

Daug dar būtų galima kalbėti apie poezijos vertimo negeroves, apie tarybinių poetų vertimų į lietuvių kalbą trūkumus, apie vertėjų rusų kalbos nemokėjimą, apie tai, kad vertėjai dažniausiai neturi jokie supratimo apie Majakovskio dinامينius ritmus, apie jo pauzes, tačiau šiuo kartu pasitenkinsiu mūsų poezijos vertėjų pagrindinių klaidų, klaidų dominančių nurodymu.

– Argi iš tikro visai neturime gerų poezijos vertimų? – gali paklausti nustebę ir nusigandę skaitytojai. Reikia pasakyti, kad turime vieną kitą dalyką neblogai išverstą. Tačiau gerų poezijos vertimų yra taip maža, kad jie visai pražūva blogų vertimų potvynyje.

Vienintelis dalykas, kuris mūsų poezijos vertėjams lieka, – tai suprasti savo klaidas ir, turint prieš akis daugeliu atžvilgių pavyzdingus tarybinių vertėjų darbus, stropiai mokytis, atkakliai dirbti, kad po kokių dešimties metų būtų galima rašyti straipsnius apie mūsų poezijos vertėjų nuopelnus ir laimėjimus.

[1940]